

WSPOMNIENIE

Profesor Stefan Kryński uczeń Rudolfa Weigla

13 kwietnia 2019 roku mija dziesiąta rocznica śmierci Profesora Stefana Kryńskiego – wybitnego mikrobiologa, humanisty i pedagoga. Ucznia Rudolfa Weigla, wieloletniego kierownika Katedry i Zakładu Mikrobiologii Lekarskiej Akademii Medycznej w Gdańsku. To okazja aby przypomnieć tę wyjątkową postać.

Stefan Kryński pochodził ze szlacheckiej rodziny z Podlasia. Urodził się w Wilnie 1 sierpnia 1914 r., w dniu rozpoczęcia Wielkiej Wojny jako syn Kazimierza, lekarza wojskowego i nauczycielki – Felicji z Barwińskich. W ucieczce przed wojskiem niemieckim, a następnie przed rewolucją bolszewicką ewakuowany wraz z matką w głąb Rosji, do odrodzonej Polski wrócił dopiero po wojnie. Zanim osiadł wraz z rodziną w Poznaniu po drodze było Grodno, Suwałki i Brześć. W Poznaniu ukończył gimnazjum im. K. Marcinkowskiego i w 1932 r. zdał maturę. W latach 1932–1938 studiował medycynę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Jak pisze we wspomnieniach, medycynę wybrał z myślą o przyszłej pracy naukowej. Od trzeciego roku studiów zatrudnił się jako asystent – wolontariusz w Oddziale Higieny Ogólnej i Medycyny Społecznej Zakładu Mikrobiologii tamtejszej uczelni.

W 1938 r., po uzyskaniu dyplomu lekarza odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Sanitarnych Rezerwy w Warszawie zakończoną w marcu 1939 r. dyplomem podchorążego rezerwy. Lato 1939 r. spędził pracując jako lekarz Legii Akademickiej oraz w 43. Samodzielnej Kompanii Junackich Hufców Pracy. Wybuch II wojny światowej zastał go pod Łomżą, skąd wraz z junakami otrzymał rozkaz wymarszu na wschód. Dotarł do Kowla, gdzie przeżył atak Armii Czerwonej na miasto. Dramatyzm wydarzeń, których był świadkiem tak opisuje: *„Okolo południa wojska rosyjskie znalazły się na rogatkach miasta. Pociągi odeszły. (...) Zaczęło się potworne widowisko: setki wozów rzuciło się naprzód, pędząc i najeżdżając się nawzajem. (...) Rozkazy ginęły wśród krzyków, rżenia koni, tętentu ich kopyt, hałasu motorów, stukotu kół. Wydawało mi się, że wpadłem w wir, w którym kotłują się tysiące ludzi, zwierząt, wozów i maszyn. (...) Nie wiedzieliśmy, co robić. Hałas odbierał nam zdolność myślenia”*.*

* Wspomnienie przygotowano na podstawie książki Stefana Kryńskiego: „Kartki ze wspomnień starego profesora”, wydanej w 2006 r. przez Akademię Medyczną w Gdańsku.

Polskie wojsko zostało rozbrojone, niebawem załadowano wszystkich do wagonów i ruszono na wschód. Na jednym z pierwszych postojów, kiedy wagony nie były jeszcze zaplombowane, udało mu się zbiec. W październiku dotarł do Brześcia. Na przełomie października i listopada próbował dwa razy, z narażeniem życia, przedostać się przez Bug do niemieckiej strefy okupacyjnej, gdzie w Siedlcach chciał spotkać się z matką. Obie próby były nieudane. Aresztowany przez NKWD niemal cudem wyszedł na wolność. To zaważyło na Jego dalszym losie. Nie mogąc zostać w przygranicznym Brześciu, na początku marca 1940 roku udał się do Lwowa, okupowanego wówczas przez Sowieców.

Dzięki pomocy przyjaciół i znajomych, pod koniec czerwca otrzymał paszport, co dawało mu szansę na znalezienie pracy. Okazało się, że we Lwowie w ramach Instytutu Sanitarно-Bakteriologicznego powstał duży oddział produkujący szczepionkę przeciw durowi plamistemu, kierowany przez profesora Rudolfa Weigla. W czerwcu 1940 znalazł tam zatrudnienie, najpierw jako laborant, a po potwierdzeniu posiadania dyplomu lekarskiego – jako pracownik naukowy. Po zajęciu Lwowa przez Niemców w czerwcu 1941 r. placówkę

17 Tyfus plamisty, 1

- 1) Richetts i Wilder 1910 - pierwsze spostrzeżenia nad zaradkiem.
- 2) Nicolle 1911 - doświadczenia we wnaśi hemocytów na chorych ludzkiej
- 3) Provarek 1913 - opis podobnych zaradków
- 4) Sargent, Foley, Dialatte 1914 " " "
- 5) do Rocha Lima 1916 - udowodnił pierwotny związek między zaradkiem a chorobą - narwał R. Provarek!

Historia badań nad tyfusem plamistym:

W XVIII stwierdzono, że tleni ludzki chorzył na tyfus pl. pierwotnie zaliczono, później do to spostrzeżenia bellara Moerit Howella 1900. Dla prac laboratoryjnych rozpoczęli mały (Nicolle 1909) i twardzieli (Nicolle i współpracownicy, Provarek 1911)

Ważną odliczową przerwą okazał się tyfus (Nicolle, Conte i Conseil 1909)

We wnaśi stwierdzili obecność zaradka Richetts i Wilder 1910 w datach następujących Sargent, Foley, Dialatte 1914.

Nicolle 1911 a Provarek 1913 spotniegli podobne tworzywo w leukocytach

do Rocha Lima 1916 wrobienie nich. wiodkom. od zewłasu.

fundament pod badania

Weil i Felix 1915 z moerem wyhodowali odliczenia, wyrobienie

nerpów O_2 i O_{14}

Weigl 1919-1920 hodowla zaradka we wny

Zaniser - 1939 " " " " w tkankach na specjalnym

podłożu.

Co x - 1940

R. Provarek

Morfologia zaradka

kwadratowy - 1) Giemsa, 2) Castaneda, 3) Marchavello, 4) St. dió Willkoni 4 R

Powłoka i wlekkoni, Weigl z Fineschit, ze R. Pr. nie pnie chodri

prze filtry membranowe o 0 umynej m. 0.6 μ , Nicolle

ze przechodzi przez filtry Chamberlanda L 2. W mi. chrotopce

elektronowym wykazują wionę dw. która otacza substancję

o charakterze zaradki.

Hodowla: tyfus ^{in olocunsi} tyfus komórkowy zaradki zwręcię qch

- 1) Weigl
- 2) Zaniser - najlepiej nadaje się do hodowli tkanki, w kt. proces dyfuzji jest nieinterferencyjny, wahać się 5H nie pnie. czołg grama 7.4-7.6

Ryc. 1. Odjęte notatki prof. Stefana Kryńskiego na temat R. prowazekii

przekształcono w Instytut Badań nad Durem Plamistym i Wirusami, gdzie Stefan Kryński kontynuował swoją pracę. Znajomość z prof. Weiglem nazywał „szczęśliwym losem”, a czas spędzony w Instytucie, mimo bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej uważał za szczególnie cenny. W marcu 1942 r., po potwierdzeniu dyplomu lekarskiego został kierownikiem pracowni doświadczalnej. Badania naukowe nad *Rickettsia prowazekii* prowadził bezpośrednio pod opieką Rudolfa Weigla, który był też promotorem Jego pracy doktorskiej, zatytułowanej: „Badania nad toksycznym działaniem zarazka duru plamistego *Rickettsia prowazekii*”. Stopień doktora uzyskał dopiero po wojnie, w maju 1946 roku na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Kiedy w marcu 1944 r. Niemcy zlikwidowali lwowski Instytut, w życiu Stefana Kryńskiego rozpoczął się nowy rozdział. Pracował krótko jako lekarz w Białej Podlaskiej, a od lipca 1944 r. jako lekarz I Batalionu 34. Pułku Armii Krajowej uczestniczył w akcji „Burza”. W sierpniu szczęśliwie uniknął aresztowania przez NKWD, co nie udało się jego ojcu, aresztowanemu i wywiezionemu wraz z innymi oficerami do obozu.

W końcu listopada 1944 r. dotarł do Lublina, gdzie czekało na niego nowe wyzwanie. Powierzono mu zorganizowanie i kierowanie Zakładem Produkcji Szczepionki przeciw Durowi Plamistemu im. Rudolfa Weigla w Lublinie, podlegającym bezpośrednio najpierw Naczelnemu Nadzwyczajnemu Komisarzowi do Walki z Epidemiami, a od maja 1945 r. Państwowemu Zakładowi Higieny. Już na przełomie lutego i marca 1945 r. w lubelskim Zakładzie otrzymano pierwsze szczepionki ze szczepów wyhodowanych od chorych z okolicznych szpitali. We wspomnieniach Profesor tak przywołuje ten czas: „*Tymczasem ja w swym dotychczasowym życiu niczego nie organizowałem, nie miałem pojęcia o administracji, ekonomii, budżecie, polityce kadrowej i wielu innych problemach, związanych z produkcją. Co gorsza nie znałem całokształtu wytwarzania szczepionki. Nie miałem lokalu, ludzi i wyposażenia, ale miałem zapał. W marcu 1945 roku kierowany przeze mnie zakład produkował już szczepionkę*”.*

W niedługim czasie po zlikwidowaniu lubelskiego Zakładu Profesor wyjechał do Gdańska, z którym związał się do końca życia. Tu wspólnie z profesorem J. Mokrzyckim i profesorem E. Symem tworzył od podstaw Zakład Mikrobiologii Lekarskiej Akademii Medycznej, a także Instytut Medycyny Morskiej i Tropikalnej. Od 1 października 1946 r. został zatrudniony w Zakładzie na stanowisku starszego asystenta, a 1948 r. został adiunktem. W maju 1951 r. habilitował się na podstawie rozprawy: „Badania nad działaniem barwników *Rickettsia prowazekii*”. W październiku 1954 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego i został kierownikiem Katedry Mikrobiologii i Dyrektorem Instytutu Medycyny Morskiej i Tropikalnej.

W marcu 1972 roku otrzymał tytuł profesora zwyczajnego nauk medycznych.

Profesor odnosił sukcesy na wielu polach swojej aktywności naukowo-badawczej. Wniósł istotny wkład w rozwój mikrobiologii. Wiele lat poświęcił badaniom patogenezy zakażeń wywołanych przez *Rickettsia prowazekii* i związanej z nią inwazyjnej toksyny produkowanej w ciele wszy odzieżowej. Był również niekwestionowanym autorytetem w zakresie badań nad gronkowcami i wywoływanymi przez nie zakażeniami szpitalnymi, jak również w zakresie typowania bakteriofagowego. Uznaniem Jego międzynarodowej pozycji była w 1964 roku nominacja na członka International Subcommittee for Staphylococcus Phage Typing w Londynie i utworzenie przy Katedrze Mikrobiologii Krajowego Ośrodka Typowania Gronkowców Bakteriofagami. W kolejnych latach we współpracy z Instytutem Pasteura w Paryżu prowadził badania nad *Yersinia pseudotuberculosis* i *Yersinia enterocolitica*, które zaowocowały opisem pierwszych przypadków zakażeń węzłów chłonnych u dzieci oraz wprowadzeniem w Polsce diagnostyki gruźlicy rzekomej.

Profesor opublikował ponad dwieście różnego rodzaju prac naukowych, był promotorem dwudziestu dwóch prac doktorskich, mentorem czterech przewodów habilitacyjnych, a sześciu jego uczniów uzyskało tytuł profesora. Był członkiem wielu towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, członkiem – założycielem Polskiego Towarzystwa Parazytologów, Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, Komitetu Mikrobiologicznego PAN, Societe Francaise de Microbiologie, International Subcommittee for Staphylococcus Phage Typing, jak również Światowego Związku Żołnierzy AK. Był wiceprzewodniczącym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów.

Profesor był wzorem wykładowcy, który doskonale nawiązywał kontakt z audytorium, mówiąc żywo i interesująco. Wykłady przeplatał anegdotami, które na długo zapadały w pamięć słuchaczy. Obdarzony wyobraźnią i swadą, niezmiennie gromadził na swoich wykładach rzesze studentów. Był pasjonatem historii i literatury, nie obcy był mu też talent literacki, czemu dał wyraz barwnie opisując swoje życie w książce zatytułowanej „*Kartki ze wspomnień starego profesora*”, wydanej w 2006 r.

We wstępie do tej książki ówczesny rektor Akademii Medycznej w Gdańsku prof. Roman Kaliszczak napisał: „*Dziś należy Pan do najstarszych Profesorów naszej Uczelni. Jest jednym z nielicznych tak długo aktywnie służącym jej w minionym 60-leciu, bogaty w doświadczenie i mądrość, ale i w pokorę, która znamionuje prawdziwą wielkość. Dziękujemy za to Panu, Profesorze!*”

Profesor Stefan Kryński zmarł 13 kwietnia 2009 r.

Katarzyna Garbacz, Lidia Piechowicz
Katedra Mikrobiologii, Gdański Uniwersytet Medyczny

